

1924
784536
A P T

1
3

9

1

1 1/2

1

1

ХАРТ

V.N. Karazin Kharkiv National University

00721197

9

ЦІН
75
КО

ГАРТ

А Р Т

ВСІМ, ХТО ХОЧЕ ПРОТЯГОМ 1931 РОКУ БУТИ В КУРСІ СПРАВ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ЗНАЙОМИТИСЯ СВОЄЧАСНО З НОВИМИ ТВОРАМИ ПРОЛЕТАРСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ТАК УКРАЇНСЬКИХ, ЯК І ЗАКОРДОННИХ, НАГАДУЄМО:

ЧИТАЙТЕ ♦ ПОШИРЮЙТЕ ♦ ЖУРНАЛ „ГАРТ“

ОРГАН ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ПРОЛЕТАРСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ♦ П'ЯТИЙ РІК ВИДАННЯ ♦ ЗА РЕДАКЦІЄЮ: І. КИРИЛЕНКА (відповід. редактор) Б. КОВАЛЕНКА, В. КОРЯКА, І. КУЛИКА, І. МИКИТЕНКА, Г. ОВЧАРОВА, С. ШУПАКА

В „ГАРТІ“ 1931 РОКУ ЧИТАЙТЕ:

Романи, повісті, оповідання, новелі, поеми, вірші, подорожі, літературно-критичні статті, нариси, репортажі, нотатки, огляди, есенції, літературні пародії, українську й закордонну хроніку і т. і. Крім творів українських пролетарських письменників, журнал міститиме твори західно-українських письменників, а також переклади з видатніших чужоземних революційних письменників

НАШІ СПІВРОБІТНИКИ:

С. Антоном (Харків), М. Альбертон (Дніпропетровське), Аїрі Барбюс (Париж), В. Бобинський (Львів), Владислав Броневські (Варшава), Б. Кузмідзе (Тифліс), Йоганнес Р. Бехер (Берлін), М. Бірюков (Харків), Ф. Вейскопф, Еріх Вайнерт (Берлін), Роберт Вульф (Нью-Йорк), Вайль (Прага), М. Колинєць (Канада), А. Габор (Берлін), Карл Грюнберг, Альварт Готопп, Клявс, Герман (Берлін), Майкл Голд (Нью-Йорк), П. Демчук, К. Гордієнко, М. Гаско, С. Голованівський (Харків), М. Дубовик, Ю. Дубков (Київ), А. Дикий, Є. Гірчак, М. Долєнго, І. Дорожній, І. Дубинський, (Харків), Д. Загел (Київ), Ом. Зарзутстра, Наталя Забіла, М. Зісман (Харків), Ю. Зоря (Київ), Мате Залка (Москва), Мирослав Ірчан (Харків), Бела Ілеш (Москва), Гейнц Каган (Москва), П. Козланюк (Львів), Курт Клебер (Берлін), В. Клементіс (Братіслава), К. Кессер (Кельн), Франц Корічонер (Відень), Є. Крук (Нью-Йорк), Б. Коваленко, М. Козоріс (Київ), А. Ключча, В. Корак, І. Кулик, Ів. Кириленко, В. Кузьміч, Р. Кушнар'ов (Харків), М. Качанюк (Харків), Іван Ле (Артемівське), О. Лан (Київ), М. Ледянюк (Харків), С. Ю. Масляк (Прага), Май Дніпрович (Балта), І. Микитенко, М. Майський, М. Мотузка, С. Мандрівний (Харків), В. Миколюк (Одеса), Я. Мацєвіч (Зіновівське), М. Новицький (Харків), Гергарт Поль (Берлін), Г. Овчаров (Харків), Л. Підгайний (Київ), П. Педа (Одеса), Л. Первомайський, Л. Піонтек, В. Рунін (Харків), Антон Сінклер (Нью-Йорк), Саут-Денвіш-Ханум (Константинопіль), Н. Сухино-Хоменко, (Харків), Я. Савченко, Л. Смілянський (Київ), В. Сосюра, Лев Скрипник (Харків), Л. Селіван (Одеса), В. Сутирін, А. Селівановський (Москва), Микола Тарновський (Нью-Йорк), І. Топчій (Сталіно), С. Тудор (Львів), М. Терещенко (Київ), Ів. Ткачук, П. Усенко, С. Федчишин (Харків), Шивлов, Дм. Чепурний (Київ), М. Шермет, А. Шмигельський, Шовкопляс (Харків), С. Шупак (Київ), Н. Щербина, В. Юринець (Харків), Бруно Ясенський (Москва), С. Яровой (Зіновівськ) та інші.

П Е Р Е Д П Л А Т А :

на 1 рік — 6 крб., на 6 міс. — 3 крб. 25 коп., на 3 міс. — 1 крб. 75 коп. на 1 місяць — 65 коп. Окреме число — 75 коп.

П Е Р Е Д П Л А Т У П Р И Й М А Є :

СЕКТОР ПЕРІОДВИДАНЬ ДВОУ (Харків, Сергіївськ. майдан, Московськ. ряди, № 11), УПОВНОВАЖЕНІ, ФІЛІІ ТА КНИГАРНІ ДВОУ, ПОШТ. КОНТОРИ ТА ЛИСТОНОШІ ПО ВСІХ МІСТАХ УСРР
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: ХАРКІВ, ПУШКІНСЬКА, № 46, ТЕЛ. 57-28

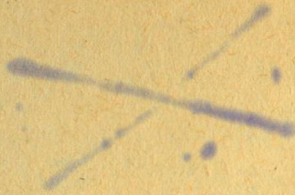
ГАРТ

Чотири роки існування ВУСПП—це роки не-
впинної боротьби за лінію комуністичної партії
в літературі, за консолідацію справжніх про-
летарських письменницьких сил, за оволодіння
методом діалектичного матеріалізму, за масо-
вість, більшовизацію літературного руху, за
тісний братерський зв'язок з пролетарськими
літературами Рад. Союзу та закордону.

І надалі, за керівництвом партії, ВУСПП
уперто боротиметься на передових позиціях
культурної революції, втягаючи в літератур-
ний процес дедалі нові кадри робітників-удар-
ників, підвищуючи ідейний та художній рівень
пролетарської літератури, даючи найрішучішу
відсіч будь-яким спробам порушити класову
єдність пролетарського літературного руху!

H

A

R

T

LITERARISCHE UND KRITISCHE MONATSSCHRIFT
DES ALLUKRAINISCHEN VERBANDES PROLETA
RISCHER SCHRIFTSTELLER „WUSPP“
REDAKTIERT VON: I. KYRYLENKO, B. KOWALEHKO, W. KORJAK,
I. KULYK, I. MYKYTENKO, H. OWTSCHAROW, S. TSCHUPAK, DWOU.
LIM (STAATSVERLAG „LITERATUR und KUNST“), JANUAR, FEBRUAR, 1931

Г Д Р Т

ЛІТЕРАТУРНО
ХУДОЖНІЙ ТА
КРИТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ ВСЕ
УКРАЇНСЬКОЇ
СПІЛКИ ПРОЛЕ
ТАРСЬКИХ ПИ
СЬМЕННИКІВ

V-ТИЙ РІК ВИДАННЯ
РЕДАГУЮТЬ: І. КИ
РИЛЕНКО, Б. КОВА
ЛЕНКО, В. КОРЯК,
І. КУЛИК, І. МИКИ
ТЕНКО, Г. ОВЧАРОВ
С. Щ У П А К

Д В О У
ЛІТЕРАТУРА
І МИСТЕЦТВО

І 9 3 І
С І Ч Е Н Ь,
Л Ю Т И Й

№ 1-2

8486.

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Укр. Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

Обкладинка художника
А. Страхова

Укрголовліт 2497. 20.-III 1931.
ВРНГ УСРР. Укрполіграфоб'єднання. Газетна фабрика ім.
В. Блакитного. Зам. 331.—8700

І. МИКИТЕНКО

КАДРИ

ПРИСВЯТА

*Пролетарському студентству, що
в бурі і натиску зруйнувало задуш-
ливі „храми“ буржуазної науки і
створило огненні кузні пролетар-
ської революційної думки.*

ДІЯ ПЕРША

І. СМЄЛО ТОВАРИЩІ, В НОГУ!

1922 рік.

Розбіглися рейки на вузловій станції. Стоїть поїзд на третій путі. Посередині — червона обшарпана теплушка гостинно розсунула свої широкі двері, ніби запрошує до себе в середину, хоч там уже повнісінько різного люду. Нові пасажирим тимчасом валять у вагон з безконечними клунками, клуночками, лантухами, спотикаються на рейки, тиснуться, чіпляються на буфера. Серця тим людям сповнені галасу, розпачу і лайки, що плече й хлюпоче їм із ротів, смикається на губах, булькоче в несамовитий анархії рухів і штовхантів, що ними всяк намагається здобути собі місце під сонцем і, зокрема, в благословенній теплушці. Та їх не пускають туди ті, що вже посіли там місця. Над усім тим безладдям і вереском панує віддалений соковитий посвист маневрового паровоза десь на дальшому полотні

I

КУМА

— Жєнщина я, чи не жєнщина?

САКВОЯЖ

— Воїстину, смішне запитання в епоху революції.

КУМА

— Пропусти, кажу, бо роздушу!

ПАСАЖИР

— Підважте її коромислом іззаду.

ТЕПЛУШКА ірже всім своїм черевом.

— Хо-хо! Піддай! Навалюй!

ПАСАЖИР

— Сип, кумо! Стрибай сюди!

КОМЕНДАНТ

— Задирай ножку. Тільки бебехи покинь начальникові. З бебехами не пустимо.

ТЕПЛУШКА

— Го-го-го!

КУМА

— Та куди ж я без бебехів? Може в бебехах усе моє життя тепер, а він—«покинь».

САКВОЯЖ

— Вавилон.

КОМЕНДАНТ

— А що за бебехи, кумо? Може такі, що можна їсти?

ТЕПЛУШКА рывкнула

— Давай!

КУМА

— З'їли вже царя й імператора, хай вас черви з'їдять.

КОМЕНДАНТ

— Їм із тебе, кумасю, більше найдку. Самого заду за рік не з'їдять.

ТЕПЛУШКА

— Га-га!

ПОПИК

— Громадяни, додому повертаються...

ПАСАЖИР

— Тихше. Чуєте, священник проситься.

КОМЕНДАНТ

— А скуда, отець, повертаєтесь?

ПОПИК

— З Афону, братів. З Афону повертаюся.

КОМЕНДАНТ

— Немає місця. Смали, отець, знову на Афон.

ТЕПЛУШКА

— З богом. І з господом богом!

КУМА

— А ти що тут за начальник? Яке маєш граматичне право? Пусти, кажу! Власть наша!

САКВОЯЖ

— Трагічна помилка. Самогінноз.

ПАСАЖИР

— Твоя власть над бебехами, у бебехах і під бебехами.

ТЕПЛУШКА

— Ха-ха!

ГАРМОШКА чиркнула

— «Ох , і яб-лу-чко» (і змовкла).

ПОПИК

— Православні...

КОМЕНДАНТ

— Хто вам сказав? Ми вже п'ятий рік, як безбожники, спекулянти, мішочники, дезертири, саботажники і мануфактурники. А ви кажете.

ПАСАЖИР

— На Ахвон, сказано вам. Ковбасою та божою росою.

ТЕПЛУШКА

— Ге-ге!

ПАСАЖИРИ ідуть на штурм.

— Налирай! Чого слухавш? Двинь його!

2

МОСЯ ШКІНДЕР з червоним сигнальним прапорцем, згорнутим круг держачка, авторитетно підходить до вагона. Околицю свого кашкета він підперезав червоною стьожечкою і відтак вигляд йому — принаймні чергового по станції. Проте, вдача веселого сільського парубка з нього так і пре

МОСЯ

— Громадяни. (*Вищули*). За чотири роки революції, як бачу, ви не встигли дисциплінувати себе. Чого ви кричите?

ТЕПЛУШКА

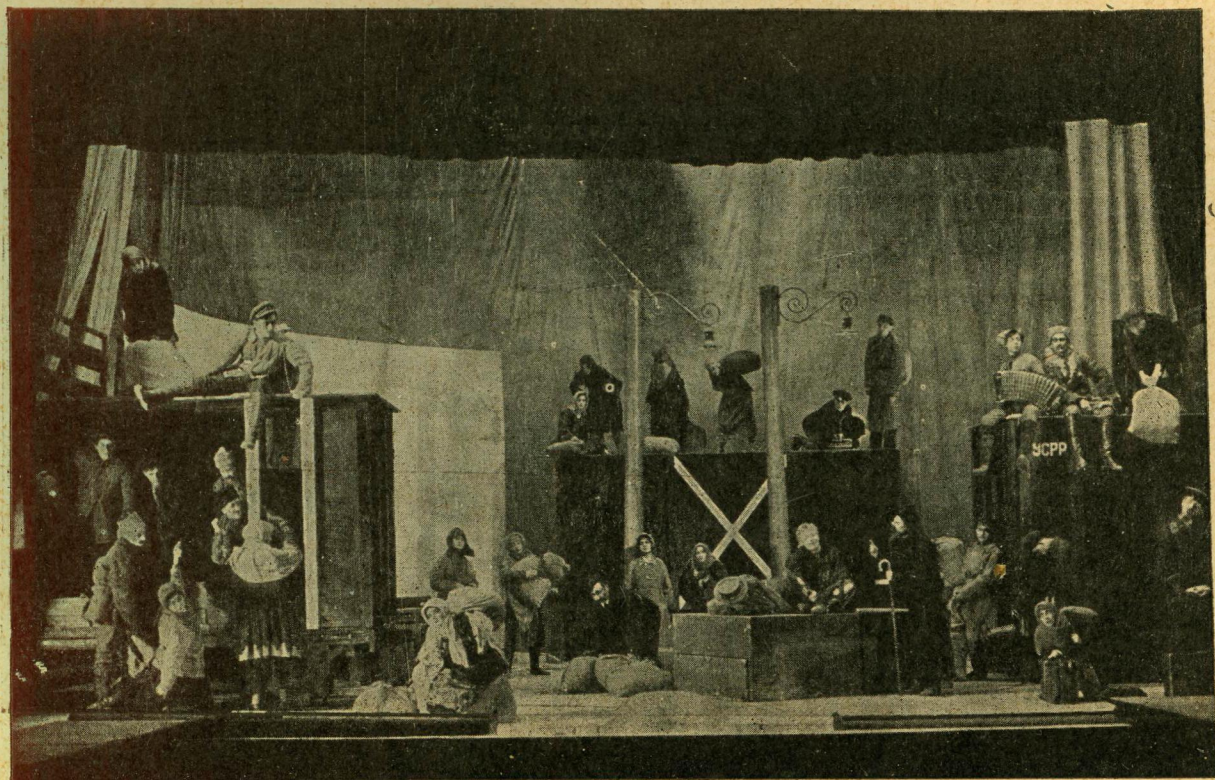
— Лізуть... з Афону... бебехи!..

ПАСАЖИРИ, що не влізли

— Де правда на світі?

МОСЯ

— Ша. Які бебехи? Який Афон? Хіба ви не знаєте, що революція відділила державу від церкви, а також від бебехів? Факт. І що держава наша—це також факт. Це навіть перший факт. (*Офіційно*). Отже, на підставі другого факту, не настоюю на провозі служителів культу у вагонах доручених мені пляхів сполучення УСРР. Але... (*шум*). Чого ви кричите? Я кажу «але», значить це буде «але». І якщо ви його не виконаєте, то поїзда я не відправляю. Зрозуміли?

„Театр Революції“
Одеса

„Кадри“. Картина перша. Ставл. Засл. Арт. Республ. М. С. Терещенка.
Оформлення Заслуженого Художника Республіки А. Г. Петрицького

„Театр Революції“
Одеса

„Кадри“. Картина друга. Ставлення Заслуж. Арт. Республ.
Ж. С. Терещенка. Оформл. Засл. Худ. Респ. А. Г. Петрицького

ТЕПЛУШКА

— Товаришу начальник, нам їхати треба! Яке «але»? Крути, Гаврило!

МОСЯ

— Ви думаєте, що робите революцію? А якже. Ви їдете зайцями, от і все. А революцію ми вже без вас зробили. Ваші квитки, громадяни.

ТЕПЛУШКА

— Все в порядку. За що стррраждали?

МОСЯ

— Ну, так отщо я вам скажу. Квитків я перевіряти не буду. Але негайно посуньтесь у глиб, розструсіться по кутках і звільніть місце коло дверей, не для служителів культу, а для героїв культури. Принаймні на п'ять чоловіка.

КОМЕНДАНТ

— Що таке? Якої такої культури?

САКВОЯЖ

— Смішно. Культури.

МОСЯ

— Так отщо я вам, нарешті, скажу: у цій теплушці їхати муть студенти. Термінове розпорядження. Директива центру. Телеграфом із Харкова. Ось. *(Вийняв папірець, читає)* «Посуньтесь і дайте місце негайно крпка».

ПАСАЖИР

— Так би й сказали. Студенти—це конешно, раз студенти.

КОМЕНДАНТ

— Посунься, не чуєш?

У теплушці рух, метушня, лайка.

— А-ай! На живіт наступили!

— Обережно, чорт!

— Громадянине, сволоч!

МОСЯ свиснув

— Студенти! Вас просять у теплушку.

Три майбутні студенти — шахтар із донецьких копалень ТЕРЕНЬ КРИЖЕНЬ, буйний, як земля, селяк-партизан ТАРАС РОБОТЯГА та рвучкий юнак МИКОЛА ПРЯДКА, — навантажені книжками та клунками, підтюпця біжать на Шкіндерове за прощення, але за кілька кроків до вагона притишують ходу і крокують уже дуже повільно

ТАРАС

— Можна сідати?

МОСЯ

— Не «можна», а мусите сідати. Директива центру. Телеграфом із Харкова. Ну? Не мніться. Зараз відправляю поїзд.

ТАРАС усміхнувся попускливо.

— Коли таке розпорядження, лізьмо, хлопці.

Лізуть у теплушку, посідають місця на дверях, ноги звішують додолу. Пасажири пробують використати момент і собі вдертіся у теплушку.

БЕКЕША

— Сідать так сідать. Пропустіть, кажу. Іскринно треба.

КУМА

— Гироди! Повсідалися...

МОСЯ

— Ша, не напірай! Дайте мені ради служби влізти в теплушку.

ТЕРЕНЬ

— Пропустіть начальника.

ТАРАС

— Дерись, поки є місце! Хапай за ногу!

ПРЯДКА

— Мосю! Кх. Чого ж ти? Кх! (*аж заглинувся з радості*).

КОМЕНДАНТ

— Який Мося? Протекція? Кумовство? Який Мося?

МОСЯ уже вдерся, сів між своїми

— Ша, говорю. Який Мося? Ось який Мося. Бачив? Майбутній студент, майбутній інженер, лікар, педагог, а може й Наркомплях. (*Здирає з кашкета стрічечку, подає «комендантові»*). На, товаришок, на спогад. А хустку заховасмо, бо ще доведеться втирати носа. (*Розгортає червону хустку, держачок викидає, а хусткою втирає чоло*). Ху, важкий шлях до Наркомпляху.

ТЕРЕНЬ

— Не дреф, Мосю.

ТЕПЛУШКА, добравши рахуби:

— Ге! Купив!

ГАРМОШКА рипнула

— Ох, яб-лу-чко...

БЕКЕША

— Сук-кин син.

КУМА

— А жєнщині не можна.

ТЕРЕНЬ

— Тебе шпали не витримують.

ТЕПЛУШКА

— Хо-хо!

КУМА

— Тьху на вас! Батюшко, он друга теплушка! Біжімо!

ТЕРЕНЬ

— Крий, тітко.

ТАРАС

— Займай удвох із священослужителем і замикайся.

ПАСАЖИР

— Уяви собі, що ти Ахвон-гора.

Кума та Попик подалися.

4

БЕКЕША

— А ще студенти. Мошенники ви, а не студенти.

МОСЯ

Тарасе, дай йому відповідь. По суті.

ТАРАС

— По суті? Слухай, бекешо. Що ми ще покищо не студенти — це правда. Ну що бити спекулянта й зараз уміємо, це також правда. Як припечатаю, так і спухнеш. Краще за студента.

ТЕРЕНЬ

— Облиш. Не зачіпай баракла.

5

Кума та Попик знову прибігли.
За ними ще кілька пасажирів.

ПОПИК

— Православні, там повно. Нікуди влізти.

МОСЯ

— Поперше я єврей і до того — не православний.

ТАРАС

— А подруге—бога немає, а релігія—опіум для народу.

САКВОЯЖ

— Опіум. І це студенти! Опіум...

КУМА

— А-а! Он хто тепер їздить. Он чия власть. Он до чого дожився руський народ. Бийте його, чого ви дивитесь? Він єврей!

МОСЯ

— Благословенний будь, господи, за те, що ти не створив мене жінчиною.

КУМА

— Що він баки забиває? Бийте його!

ТВЕРЕНЬ

— Ану, потихше ти, баласт революції, темний паразит.

ПРЯДКА

— Союз руського народу.

ТАРАС

— Хочеш, то я вдарю. Ну я вже як ударю, то язик твій,— орган агітації, зразу зіпсується.

САКВОЯЖ

— І це студенти! Орган агітації...

ТЕПЛУШКА

— Факт!

ГАРМОШКА

...Куда ко-ті-ся...

МОСЯ

— Тарасе, прибери чобота. Бий культурою.

ТЕРЕНЬ

— Візьми її на іспит.

ХЛОПЦІ

— Правильно.

ТАРАС

— Добре, тільки з якого боку заходити? Що її, з політекономії, чи з історичного матеріалізму вжарити?

ТЕРЕНЬ

— Її навряд чи й з гармати вб'єш.

МОСЯ

— А проте питай з вищої математики.

ТАРАС

— Добре. От скажіть, тьотю, скільки разів на тиждень ви возите в місто на толкучку борошно, коли революція голодує? І скільки паперових мільйонів у вас уже погризли миші?

КУМА

— Мільйон тобі чортів на спогад, як ти такий розумний. *(Плюнула, подерлась на буфера, а звідти—на дах вагона).*

Теплушка двигтить із реготу.

5

КОТЯ ВУРКАГАН біжить, цокочучи кісточками, затиснутими між пальцями. Спинається коло вагона співає:

Один я юнош одинокий,
один у бога сирота...
Пойду, пойду я на кладбище,
где там зарита мати моя.

Прости, прости, моя старушка,
зачем не слухався тебе...
До етих пор я думав шутка,
но шуткою погубив себе...

— Дя, на Одес?

ТЕРЕНЬ

— А що, може по дорозі?

КОМЕНДАНТ

— Глядіть, бо торбу вкраде.

КОТЯ

— Альошя, шя. Думаєшь у тібе пашьол? *(До хлопців)*. І я на Одес. А барішню візьмете? Ох і барішня! Строга, а вумна. Е-ей, сюд-дою!

ХЛОПЦІ

— Де? Давай сюди! До нас, товаришко! Го!

КОТЯ

— Дя', а я тут—у первім класі. *(Шурхнув під вагон, виткнувся звідти)*. На пересядке побачимось. Барішня-а! Топай-те сюдою, тут свої. Дя, а шямать німа?

МОСЯ

— Як то нема? Є! На, не губись, поговоримо. Як звуть?

КОТЯ

— Котька. Міне увесь Одес знає. Зо мною не пропадеш.

ТЕРЕНЬ

— Та лізь сюди. Там уб'єшся.

КОТЯ

— Хто, я? А раньшє? *(Зник під вагоном)*.

7

ОЛЕНА ЧЕРЕДА підійшла до вагона

— Товариші, чи тут не можна влізти?

МОСЯ

— Ох, і дівчина. Які можуть бути розмови?

ТЕРЕНЬ

— А куди їдемо, товаришко молода?

ОЛЕНА

— Та по науку вирядила братва. До інституту, чи як він там.

ТЕРЕНЬ

— Не може бути.

ОЛЕНА

— Чого ж не може, як є.

ТЕРЕНЬ

— Наша, виходить? Чого ж стоїш? Лізь сюди.

ТАРАС

— На моє місце.

ПРЯДКА

— Моє!

МОСЯ

— Всі наші місця! Давайте лапу!

ОЛЕНА

— Хапайте. *(Кидає Тереневі валізку. Хлопці рвуть ту валізку один поперед одного. Олена видирається, вмощується).* Ну, от і гаразд. А ви куди, хлопці?

ТЕРЕНЬ

— Як то куди? По науку.

ОЛЕНА

— Разом, виходить?

ТЕРЕНЬ

— Виходить, що так. Звуть як вас?

ОЛЕНА

— Олена Черета.

ТЕРЕНЬ

— Олена Череди. Підходяще. От так історія. Цікаво. Значить, справді разом?

МОСЯ

— Дуже цікаво. Тільки не забувай, що й ми ж разом... А го ти, здається, забув.

ТЕРЕНЬ

— Ні, Мосю, не забув. От оце, значить, Мося Шкіндер, «начальник станції», хлопець підходящий. А це—Тарас Роботяга, як ти й сама бачиш. А це—Микола Прядка.

ПРЯДКА

— Кх. Це я Микола Прядка. А він—Терень Крижень.

ТЕРЕНЬ

— Правильно. Тепер, виходить ще ти, Олена Череди. От, значить, нас четверо та ти п'ята. Разом, хлопці? *(руку до них простяг).*

ХЛОПЦІ

— Разом! *(і свої руки міцно поклали на його руку).*

ПАСАЖИР

— Видать, хлопці дружні.

КОТЯ виткнувся з під вагона.

— Спрашюїшь. Я зразу бачу—свої в доску.

САКВОЯЖ

— Студенти. Іронія. Парадокс.

ТЕРЕНЬ

— Це котрий там закордонними словами лається? Покажись.

САКВОЯЖ

— Будь ласка, це сказав я. Так, я сказав і повторю: і-ро-ні-я! Па-ра-докс! Що ви студіювали? Землю та кулемети? А вісім клас клясичної гімназії знаєте? А сімнадцять грецьких

відмін знаєте? Ні, ви цього не знаєте. То як же ви хочете бути студентами? Як же ви співатимете «гавдеамус», коли ви не знаєте й латинської мови? Іронія.

ХЛОПЦІ

— Тю.

ТЕРЕНЬ

— А ви не турбуйтеся, мішок з старою порохнею. Ми заспіваємо іншої.

ПРЯДКА

— З'їв, грецька гімназіє? Ну, тепер закуси.

ОЛЕНА

— Ви от латинську мову знаєте, а смаленого вовка бачили?

ТЕПЛУШКА

— Ги-ги!

Саквояж зникає в натовпі.

ОЛЕНА

— Ото ж бо й є. Хлопці, там ще один десь загубився. Хотів усе мені допомогти сісти та й сам загубився. Он він іде. Гукніть.

ВОНІ

— Де? Ото? А-гов! Сюди!

8

До теплушки підходить СМОЛА:

— От і я. А ви, бачу, спритніша за мене. Уже сидите? Прекрасно. Значить, їдемо?

ОЛЕНА

— Їдемо.

МОСЯ

— Звідки будеш? З якого государства?

СМОЛА

— З Безродненського району. А ви? Стрівай, я ніби тебе
десь бачив.

ТЕРЕНЬ

— Може землячок?

МОСЯ

— Ні, я в безродненському районі не жив.

СМОЛА

— Може родич який?

МОСЯ

— Родичів теж не було там. У мене, брат, родичів не густо.
Були та загули.

СМОЛА

— Значить, помилився. Так як же його влізти?

ТЕРЕНЬ

— Командировка від кого?

СМОЛА

— Безродненський комнезам.

ТЕРЕНЬ

— Виходить, незаможник?

СМОЛА

— Він самий. *(До Мосі)*. Дай руку. Так не видерусь.

Мося простягає руку, але Смола
не щастить її схопити. Вагони фал-
том брязнули буферами, шарпнули
і під несподіваний свист паровоза
рушили.

ТЕПЛУШКА

— Рушили! Го-го!

СМОЛА

— Хапайте речі!

ХЛОПЦІ

— Кидай!

Смола кидає свій клунок, але на-
товп відбиває його, він падає додо-
лу. Смола біжить, підіймає його,
по тому чіпляється до заднього бу-
фера, гукає:

— Покищо—тут, а на першій зупинці сяду!

Гармошка рипнула «Тоску по ро-
діне».

ТЕРЕНЬ

— Стривай. Не тієї. Смело, товарищі, в ногу!

І вдарили голоси—молоді, але мужні:
Смело, товарищі, в ногу,
духом окрепнем в боротьбі.
В царство свободи дорогу
самі проложім себе...

Мося ще й хусточкою червоною ма-
хав. А на задньому буфері висить
Смола і теж підспівує.

9

Як поїзд уже зник, прибігає ЮЛІЯ
БУЛАТОВИЧ. Збентежено:

— Поїзд... пішов?

ХТОСЬ

— Поїхав.

ЮЛІЯ

— Як же це?.. (Обводить усіх очима). Як же тепер?..

ЧИЙСЬ ЗЛІСНИЙ ГОЛОС

— А я знаю? Все одно нам на цей поїзд немає містов.

САКВОЯЖ

— Да-с.

ЧИЙСЬ СМІХ

— Пішки, баришньо. Ноги на плечі—до-оганяй вітра в полі.

ЮЛІЯ

— Доганяти? (*Застигла, роздумуючи*). Нам немає містов...
А він поїхав... (*хитнулася, ніби земля під нею заколи-
валася*).

ІІ. ПЕРШИЙ БАР'ЄР

Велика аудиторія — амфітеатром. Внизу, коло стола, члени комісії покурюють. В аудиторії повно різноманітної публіки. Міський елемент — на ногах «дерев'яшки». Інтелігент — поблискує тендитним пенсне. Повна дама — з акушерок. Нервова панночка. Чубаті, засмаллі селяни; кілька бородачів та вусачів. Робітничі постаті. Червоноармійці в бойових шинелях та в подраних будьоновках. Шумить аудиторія на високому нєрві. Хвилюється. Перегукується. Часом і пісня схопиться — пошнється вгору. Сміх розкотиться та й заплутається в гомоні. Наче перед наступом — тривожно, моторошно, урочисто й весело. Так міниться настрій, відбиваючись різно на різних обличчях. Хвилию котить-ся тогін:

- А в якому році перший Інтернаціонал?
— Реун, на якому з'їзді розкололись більшовики? Реун!
— Та більшовики ніколи не розколювались і не розко-
люються, чудій.

ПАННОЧКА

- Провалюся. Господи! Провалюся... (*перехристилася*).

ДРУГА ПАННОЧКА глянула в лю-
стерко.

- А я на себе надіюся. (*Пудриться*). Як гляну на нього...

ПОВНА ДАМА до Шинелі

— Вам що? Ви соціальним візьмете. Дайте ж мені азбуку. Ви соціальним...

ШИНЕЛЯ

— А що ж? І візьму. Чого ж мені не взяти? Неодмінно візьму.

ПЕНСНЕ

— Боже! Чом я не син бендюжника?

ПШНЯ вихопилась

Виплі ми все із народа,
деті самі трудової..

• А хтось благов, надриваючись:

— Аз-буку комунізму!

ТЕРЕНЬ

— Припекло комусь. А ви, хлопці, не дрефте. Чого не зна-
вш, бери клясовим чуттям.

ОЛЕНА

— Річ ясна.

ТАРАС

— Я Врангеля не боявся, а тут більшовика Гармаша зля-
каюся?

МОСЯ

— Рубай з плеча і все. А де це Прядка загубився? (*Гук-
нує*). Прядко!

ГАРМАШ подзвонив

— Товариші, будемо продовжувати. (*Затихли*). Тут хтось
подав до комісії записочку. Без підпису. Записочка цікава,
але чому без підпису? Між іншим, і написана вона друкова-
ними літерами.

Сміх в аудиторії.

ГОЛОС

— Щоб не впізнали руки.

СМОЛА

— А що він пише?

АВДИТОРІЯ

— Прочитайте.

ГАРМАШ

— Зараз прочитаю. «Товаришу голово, просимо дати відповідь на такі запитання. Перше: скільки євреїв цього року буде прийнято? Чи зовсім без процентної норми?»

АВДИТОРІЯ

— Ш-ш-ш-ш... Тихше...

ГАРМАШ

«Друге: скільки українців? Третє: скільки росіян? Четверте: Чого ви так чіпляєтесь до соціального походження? Хіба радянській владі краще мати в університеті неписьменних студентів, диких, некультурних, аби вони були з робітників чи з мужиків? А хто будуватиме культуру? І п'яте: якої ви національності? Євреї?»

АВДИТОРІЯ

— Ганьба! До стінки! *(Свист)*.

МОСЯ

— Словом, нашого брата приймають добре

ТЕРЕНЬ

— Дурень ти, Мосю. Це ж фронт. Держись.

МОСЯ

— Я держусь.

ТАРАС

— Дай нам узяти позиції.

СМОЛА

— Дай нам укріпитись.

ОЛЕНА

— Це записка погромника!

АВДИТОРІЯ

— Перевіряйте документи! До кісточок добирайтесь!

МОСЯ

— Чого ви кричите? Ви ж його можете злякати. (Сміх).
Тихше!

АВДИТОРІЯ

— Знайти хто написав! Ганьба, як пропустимо!

ГАРМАШ

— Товариші, спокій і витримка. Вища школа—це новий Перекоп. Узяти його буде нелегко. Ворог скажено боронитиме свої останні твердині, фортецю вищої школи. Він братиме нас підступом, брехнею, ошуканством. Він уже починає атаку. Але сміливо, товариші, вперед! Армія робітників і селян—всіх націй і рас—українців, росіян, євреїв, латишів і всіх без жодної різниці, всіх, хто на своїх грудях виніс революцію, хто розвалив тюрму народів і здобув диктатуру пролетаріату,—сміливо вперед!

Як хвиля в морі, прокотилися в аудиторії бурхливі оплески. Перейшли в бурю, в шторм. Аудиторія звелася на ноги.

АВДИТОРІЯ тупнула

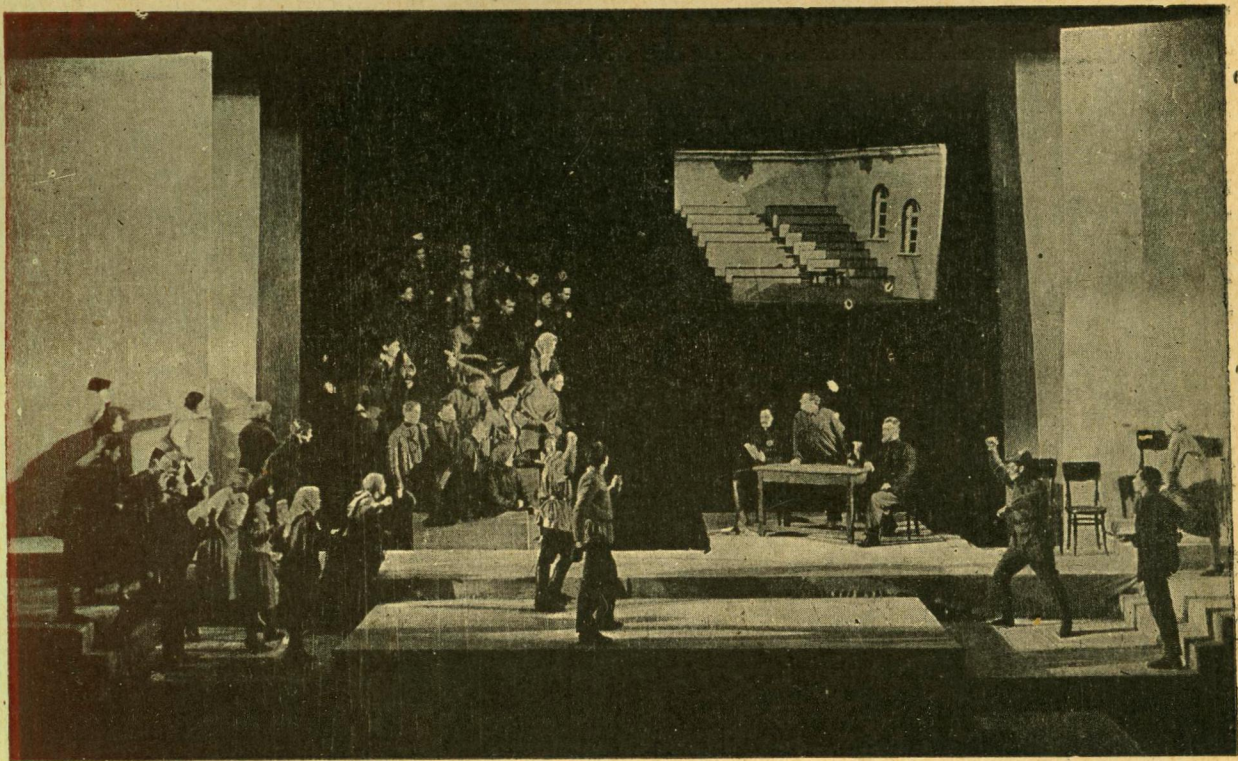
— Слава!!

ЧЕРВОНОВАРМІЄЦЬ став на лаву, поправив будьоновку, рукою махнув.

— Товариші! От імені. Безсмертної. І непобедимої. Перекопської. Дивізії. От імені. Бойцов. Командного. І політичного. Составу. І от імені. Всей. Російської! Советської! Федеративної! Соціалістическої! Республіки!—да здравствует висшая наука на пользу пролетаріата!

АВДИТОРІЯ

— Слава!!!

Театр ім. І. Франка
Київ

„Кадри“. Картина друга. Ставл. Нар. Арт. Респ.
Г. П. Юри. Оформлення Художника Б. Р. Врдмана

„Театр Революції“
Одеса

„Кадри“. Картина четверта. Ставлення Заслуж. Худ. „Республ.
М. С. Терещенка. Оформл. Засл. Худ. Респ. А. Г. Петрицького.

ЧЕРВОНОАРМІЄЦЬ

— Товаріщі! Продовжайте работать! Красная армія стоїть на страже революції!

Авдиторія з промом сідає, стукаючи п'ятами, тупочучи ногами.

ГАРМАШ

— Терень Крижень.

ТЕРЕНЬ

— Єсть. *(Сходить униз до стола, сідає).*

ГАРМАШ

— Тарас Роботяга.

ТАРАС

— Єсть. *(Сходить. Сідає).*

ГАРМАШ

— Роботяга, значить? Де ж ви працювали, Роботяго?

ТАРАС

— Спочатку—в економії. Потім—у кузні. Далі—в партизанах. Потім—у Приймака, в червоному козацтві.

ГАРМАШ

— Хороша робота. *(Авдиторія вдоволено загомонила).* Мойсей Шкіндер.

МОСЯ

— Єсть *(Сходить, сідає).* З Кукуївки, Олександрівського повіту.

ГАРМАШ посміхнувся.

— Ну, добре, будемо знати, що з Кукуївки. Олена Черета

ОЛЕНА

— Єсть.

ГАРМАШ

— Черета? Прізвище селянське, степове.

ОЛЕНА

— Дід за чередника був.

ГАРМАШ

— А батько?

ОЛЕНА

— На копальнях працював. Там і задушило.

ГАРМАШ

— А сама?

ОЛЕНА

— Заводська.

ГАРМАШ

— Так. Нічого собі шлях. Член партії?

ОЛЕНА

— Так.

ГАРМАШ

— Смола, Василь Іванович.

СМОЛА

— Єсть. *(Сходить, сідає).*

МОСЯ

— А це—незаможник. На буфері приїхав. *(Регіт).*

ГАРМАШ

— На буфері? Цікаво. Ну, давайте далі. Микола... Микола...

ПРЯДКА згори.

— Микола Прядка! Це я Микола Прядка. *(Біжить униз, сідає).*

ГАРМАШ до Шкіндер.

— Ваше походження.

ШКІНДЕР

— Особливих походжень у мене не було. У партизанах був, це правда. Мав батька й брата. Батько був лимар, а брат—у шевця за підмайстра. Підчас погрому вбили. Сам я помічник машиніста з парового млина кукуївського земвідділу. Все?

ГАРМАШ співчутливо.

— Покищо—все. Побачимо, як ви нам відповідатимете на запитання з програми.

МОСЯ

— Так і відповідатиму: що знаю—скажу, не ховатимусь. Чого не знаю, теж скажу. Приймете—вчитимусь, не приймете—пиду назад у млин, за машиніста буду. *(До хлопців тихо)*. Чого ви смієтесь? Правду кажу.

ОЛЕНА

— Брата вбили?

МОСЯ

— І батька... *(Тиша)*.

ГАРМАШ до Тереня, по павзі.

— А ваше походження?

ТЕРЕНЬ

— Шахтьор.

ГАРМАШ

— А батько?

ТЕРЕНЬ

— Шахтьор.

ГАРМАШ

— А дід?

ТЕРЕНЬ

— Шахтьор.

Сміх, оплески в аудиторії.

ГАРМАШ

— Член партії?

ТЕРЕНЬ ствердив головою.

— Ясно

ГАРМАШ

— Товарищу Смола.

СМОЛА

— Селянин. Незаможник. Працював у боротьбі з бандитизмом. Був за секретаря у виконкомі і в комнезамі працював.

ГАРМАШ до Прядки.

— А ви?

ПРЯДКА

— Я? Наймит. Значить—по заробітках вроді як батрак
Член комсомолу, конешно.

ГАРМАШ

— Що ж, почнемо?

ЧЛЕН КОМІСІЇ до Смоли.

— Ну, от скажіть ви, товаришу Смола, хто б міг написати
таку записку, яку ви тут чули?

СМОЛА

— Хто? Я думаю, що таку записку, яку ми тут чули, міг
написати тільки ворог, свідомий ворог, котрий не хоче, щоб
усі нації були рівні і мали права.

ГАРМАШ

— А для чого ж це йому?

СМОЛА

— Для чого? Йому треба посіяти розбрат поміж трудя-
щими, щоб, кінець-кінцем, знищити революцію і повернути
собі свої багатства, що їх у нього забрала революція.

ГАРМАШ

— Це правильно. (*До Шкіндера*). А що таке революція?

МОСЯ

— Революція? (*Подумав і ясно посміхнувся*). Так це так
і буде: ре-во-лю-ці-я. (*На бік*). Здається, в точку...

ЧЛЕН КОМІСІЇ

— Так, але науково.

МОСЯ

— Науково. Так, нехай, коли я навчуся, тоді я відповіда-
тиму науково. А покищо, я тільки робив революцію, а не
вивчав. (*На бік*). Ух, і одбрив!

Ретіт в аудиторії.

ГАРМАШ до Тараса.

— Ви, товаришу.

ТАРАС

— Революція? По суті... Кг... Значить... революція... (*Сти-
снує кулаки, брови насунув*). Значить... клас!.. От... ху! Поні-
маю, а не скажу. От у нас у Червоному козацтві, значить...
Ану дайте другий вопрос.

ГАРМАШ (до Олени).

— Ви, товаришко...

ОЛЕНА

— Революція, значить насильно повалити старий лад. Ну,
от буржуазію розбили, старий лад повалили, от тобі й рево-
люція.

ГАРМАШ до Смоли.

— Згодні?

СМОЛА

— Правильно. Збройне повалення старого ладу пролетарі-
ятom разом з неможливим селянством.

ГАРМАШ

— Товаришу Крижень, згодні?

ТЕРЕНЬ

— По суті сказано правильно.

ТАРАС

— Нуда, як по суті, то воно...

ТЕРЕНЬ

— Але пролетаріят і сільська голота разом із ним—це
вже, коли пролетарська революція. А є ще буржуазні. Велика
французька, наша лютнева.

МОСЯ фаштом.

— Правильно! Я згадав. Експропріяція експропріаторів.
Пролетаріят могильщик буржуазії. (*На бік*). А що? На тобі
науково. (*І гордо повів очима на аудиторію*).

2-й ЧЛЕН КОМІСІЇ

— А скажіть нам таку річ...

ПОЛІТКОМ ІНСТИТУТУ у вій-
ськовій шинелі увійшов до аудито-
рії. Промовив щось до Гармаша,
потім—до всіх:

— Товариші! Організований пролетаріят нашого міста за-
раз вийде на вулиці демонструвати свою солідарність з ні-
мецькими революційними шахтарями...

АВДИТОРІЯ

— На вулицю!

ГАРМАШ

— Комісія оголошує перерву. Товаришів Крижня, робо-
тягу, Череду, Шкіндера, Прядку та Смолу, що витримали по-
передні іспити, а зараз склали політмінімум, можна привітати
зі вступом до інституту. Для решти—продовження іспитів
завтра. А тепер—на вулицю, товариші.

АВДИТОРІЯ

— Пішли. На вулицю.

ГОЛОС

— Режун, починай!

ПОЛІТКОМ

— Організовано. Беріть прапори.

У шумі, у вигуках, у піснях пото-
нув політкомів голос. Широко роз-
лилося:

Хмари зловісні нависли над нами,
Сили ворожі нас тяжко пнетуть...
Станьмо до бою усі з воротами —
Смерть або вода та слава нас ждуть...

І попливла збуджена маса з авди-
торії. Тільки прапори торять над
головами.

Коло столу затримались: Терень,
Олена, Мося, Тарас і Прядка.

ТЕРЕНЬ обійняв усіх купую, радісно.

— Браточки! Перший бар'єр взяли. Тепер не дрефте, хоч
далі буде важче. Дай руку, Олю!

ОЛЕНА зашарілася.

— Хороше!

ПРЯДКА

— А та грецька гімназія казала, що ми не будемо сту-
дентами.

ТАРАС

— Я йому як рубонув нащот класа...

МОСЯ

— Одне слово—герої. Стривайте, візьму картуза. (*Біжить
до парти, знаходить під ногами картку*). Товариші! Мамзеля'
(*Збігає до хлопців*). Дивіться.

ТАРАС

— Жінка, що й казати. Хм...

ОЛЕНА

— Оголосити...

ТЕРЕНЬ м'янув з другого боку.

— Е, стривайте. Ця картка належить тому хто написав
записку. Ось сліди, видушені олівцем (*читає*): «скільки єв-
реїв буде»...

ВСІ

— Оце так так.

4

Вбіг до аудиторії Смола:

— Загубив олівця.

ТЕРЕНЬ

— А ми знайшли.

СМОЛА

— Олівець?

ТЕРЕНЬ

— Ні, картку.

СМОЛА

— Яку картку?

ПРЯДКА

— Женщина, брат. Очі так і грають.

ТЕРЕНЬ

— Дивись.

СМОЛА глянув.

— Цікаво.

ТЕРЕНЬ

— З другого боку ще цікавіше. (*Показує*).

СМОЛА

... «без процентної норми...» Ідея! Оголосити, що знайшли картку. Так можна буде зловити... Ходімте ж, а то прогавимо мітинг.

ТЕРЕНЬ

— А олівець?

СМОЛА

— Правда. Забув. (*Дивиться під стіл*). Ось він.

ТЕРЕНЬ

— Знайшов? Ну, пішли. Після мітингу всім зібратися на квартирі, якщо нашу дірку можна так назвати.

ВСІ

— Єсть. (*Вийшли*).

5

Професор БЕЛИЙ увійшов до аудиторії, гидливо повів носом.

— Андріане!

6

Андріян з'являється.

— Чого вам?

БЕЛИЙ

— Відчиніть вікна. Освіжіть повітря.

АНДРІАН

— Так мітинг же. Усі пішли, а я що? Мальчик? *(Зникає)*

7

БЕЛИЙ затремтівши.

— Андріяне! С-скотина!..

8

АСИСТЕНТКА увійшла, кинулась до нього.

— Я все зроблю. Ідіть. Вам не треба, не можна хвилюватися. Не треба виходити. Ідіть же, благаю...

А на відповідь тільки гул:

Хмари зловісні нависли над нами...

ЦІ. ХАЙ ЖИВЕ ГУРТОЖИТОК!

Тротуар послався вниз—попід му-
ром. На тому мурі—напівстертий,
розмитий дощами напис: «БУФЕТ».
Під ним—аркою діра в стіні, закла-
дена білими кам'яними брусками.
Лише внизу залишилась вибоїна, ще
в неї ледве може пролієти людина.
Геть далі—море, скелі і пляж—пу-
стельний, осінній. Рідко хто пройде
тут помилуватися з осіннього моря,
що цілий час непривітно й одвома-
нітно шумить.

1

Із дірки чутно одинокий спів:

«КЛАВОЧКА СЛУЖИЛА В ЕНПЕКА,
КЛАВОЧКА РАБОТАЛА СЛІГКА,
БАРИШНЯ СОВЕЦКАЯ, ЮБОЧКА НЕ ДІЦКАЯ,
КАРТОЧКУ ІМСЛА ЛІТЕР А...»

2

Котина чубата голова витикається з дірки. Він слухає якийсь час, як шумить море, по тому філософічно констатує:

3

— Шюмить, зараза...

Вилазить на тротуар, виглядає, чи не повертаються «на квартиру» студенти.

Знизу тротуаром швендяє дорослий раклюга ШПАК. Наспівує:

Роділа мене мати у піволі,
І з тих пор я паньол в нищету,
А природа не знала преступленья
і дала мне жиганську красоту...

ШПАК підходить і тупо дивиться на Котю.

— Ослобони квартиру.

— Не моя квартира, студентська.

— Котько! Брось шутки. Кімать ніде. Кажу, ослобони без розговору.

КОТЯ

— Уркан свого не зачепить. Пливи, Шпак, ато вкусю.
(І зубами клацнує).

ШПАК кашкета насунув, руки—глибоко в кишені, і мовчки почимчикував далі. Обернувся.

— Назад ітиму, щоб була вільна. (Зник за рогом).

КОТЯ вслід йому.

— Танцюй далі. Він ще буде мені вказувати. Мені. Він. Вказувати. Х! О! Чудачка з торбою! Хапнуть! (Хутко, мов ховрат, зникає в норі).

5

ДАМОЧКА з Шмендриком ідуть до моря.

ДАМОЧКА щудиться до Шмендрика.

— Куди ви мене ведете? Тут страшно.

ШМЕНДРИК

— Зі мною? Вам зі мною страшно? Та я... Та ви знаєте, що я... я нікого не боюся.

ДАМОЧКА

— Тут зовсім пустельно і нікого нема.

ШМЕНДРИК

— Ге, саме добре. Ми і море... єдиний свідок моїх найчистіших намірів.

Проходять повз дірку. Котя спритно просовує трубу дротинку і, зачепивши нею «торбу», миттю втягає її до себе.

ДАМОЧКА

— Ах!

ШМЕНДРИК

— Невже ви така жагуча?

ДАМОЧКА

— Та ні. Редикюль! Сумочка!

ШМЕНДРИК

— Що редикюль, сумочка?

ДАМОЧКА

— Де мій редикюль? Сумочка!

ШМЕНДРИК

— Тут є катакомби, бандити й пірати. Я ж казав... Ті-айте!

Шмендрик подався геть. Дамочка за-лопотіла за ним.

КОТЯ висунувся, вийняв з «торби» гроші, з «торбу» кидас їй навздогін.

— Барішня, барахло загубили.

ДАМОЧКА

— Ах! (озирається, хапає редикюль і ще дужче береться в ноги).

КОТЯ

— Теж барішня. На море ходить мічтать, а в торбі тільки два лимони. Ну нічого, хліб і помідори будуть. Аби тільки дядя Терень не взнав. Лаятиме. Он і квартиранти йдуть! Ух, і народ студенти! Гопкомпанія. І тьотя Черета з ними. А то хто такий з пувицями?

6

Згори йдуть студенти, палко про щось сперечаючись.—ТЕРЕНЬ, ОЛЕНА, МОСЯ, АНТОНЬО, КАТЕРИНА ГРИЦЕНКО, СМОЛА, ВАРКА, ГРУШКІНА, НЕРОНОВ

ТЕРЕНЬ

— Плутаєш ти, Антоньйо. Все плутаєш. І сам ти плутаний.

АНТОНЬО

— А трагедія особи? Окремої особи.

ОЛЕНА

— Годі там з трагедіями. Цікаво, що тут у вас за хороми.

СМОЛА

— Я теж іще не бачив.

ВСІ

— Оце тут? Стоп. Гальмуй машину.

АНТОНЬО

— Чудово! Та ви ж тут, як бурсаки. А море! А море яке!

ТЕРЕНЬ на Котю

— А ось і хазяїн. Ти чого тремтиш? Хіба холодно?

КОТЯ цокаючи зубами

— Ні. Жара. Тьоті Череті поваження.

ОЛЕНА

— Здоров, Котю. Не забув?

КОТЯ

— Нє, тільки ви почекайте, я зараз. *(Зірвався, побіг).*

7

ОЛЕНА

— Куди це він?

МОСЯ

— Діла у чоловіка. Певне у фінвідділ побіг—податки платити.

АНТОНЬО

— Друзі мої! На море!

ГОЛОСИ

— Спочатку на море. Квартиру потім подивимось.

СМОЛА

— Мосю, ходім, покажеш нам свої морські володіння.
(Обійняв його за плечі).

Всі пішли до берега, звідки потім
долітає їхній гомін і сміх разом із
шумом моря.

8

Біля муру залипились Терень та
Олена. Терень почав:

— От що я хотів тобі сказати, Череди. Позавтра—засідання бюро партосередку. Ти, значить, мусиш бути. Тепер уже ясно, що ми не знайдемо автора цієї записки. Хоч у мене дещо намотується. Покищо не скажу. Але партосередок ставить ширше. Щоб з масою проробити.

— І правильно, Важко нам буде, Тереш. Комуністів у нас, ой як мало. А народу різного тисяча чоловіка на нашому курсі. І що за народ?

— Одсіються. Зразу не можна.

— Тереш, це ж правда, що ти будеш за секретаря партосередку?

— Так хотять. На мою думку—дурницю роблять. Який з мене секретар?

— Ні, Тереш. Правильно роблять! Ти... та ну тебе.

— Ну? Чого ж не доказуєш? Га? Кажи, що хотіла сказати.

— Я хотіла сказати, що з тебе буде... хороший секретар.

— Угу. А от що, Олю. Що я хочу тобі сказати...

— Не треба. Ходім туди. Не треба говорити...

— Ні, я скажу. По-чесному, по-шахтюрському, як більшовик, скажу. А не сподобається,—скажеш: к чорту.

— Я так не скажу. Бо я, Тереш... всією силою... от, ти ж бачиш... усією силою... Та ну тебе! Бачиш—дурна, й сказати до пуття не вмію. Тільки скажу одне: хочеться мені вивчитись. Вийти в люди. Так хочеться, аж зуби іноді стиснеш. В люди—в хороші, в розумні, в такі, що вміють щось велике зробити для революції. Чуєш, Тереш? А тоді... *(Взяла його руки, стиснула їх)*. Тільки тоді. Так ми мусимо рішити. Інакше ти не шахтар.

— Ні, я шахтар, Олю. Я тільки хотів, щоб ти знала...

А з моря, певне на чийсь репліку,
долинули оплески і вигуки: «Правильно! Прекрасно!»

ТЕРЕНЬ

— Ходім.

9

Але з берега вже йде вся компанія
назад.

ВАРКА

— Та як, як, Антонійо?

АНТОНІЙО

— Отак. *(Прикладає правий кулак до грудей—на серце—і робить такий рух: униз, потім під прямим кутом коротко праворуч)*. Отак.

ГРУШКІНА

— Симпатично. Мені подобається. Це так романтично.

НЕРОНОВ поправив свої дратяні окуляри.

— Н-да. Чудні у вас уподобання, товаришко Грушкіна.

ТЕРЕНЬ

— Хто це так?

АНТОНЬО

— А це в нас на міщанській слободі кугути так роблять—
ножем. Дірку в грудях.

ТЕРЕНЬ

— Кому?

АНТОНЬО

— А на кого закипить серце. За зраду більше.

НЕРОНОВ

— Нічого собі, метода.

ВСІ

— Да-а.

АНТОНЬО

— Артистична. Але, друзі мої! У вас же тут розкішно.
Хоч у романі описуй.

МОСЯ

— Що в романі, ти спробуй позити.

АНТОНЬО зазирнув у дірку.

— Тільки повітря там... знаєте...

МОСЯ

— Нічого повітря. Мабуть, Котя спав. Багато, крокоділ,
забирає кислороду.

КАТРА голосом від землі.

— Хай йому чорт, як же його вчитися в такому кублі?
Поприїздили дурні, а тут теж не дуже навчився. Та це
життя?

ОЛЕНА

— Ну, годі. Катре. Ти знов своєї. (*До Антоньйо*). А ти краще б знайшов хлопцям приміщення, поки буде гуртожиток. Ти ж старий студент, всі входи тут знаєш. І тужурка у тебе з гудзиками.

ТЕРЕНЬ

— Гуртожиток буде не сьогодні завтра. Не дрефте, товариші.

СМОЛА

— Хто сильний, хто не лякається труднощів, хто знає, чого він хоче, той ніколи не здрейфить. Такцо приміщення...

АНТОНЬЙО спалахнув.

— Що таке приміщення? Дурниця! А от я бачив на вулиці Теодора одну дівчину. Знаєте? Це не дівчина. Це—оте невловимо прекрасне, що стоїть над буденщиною, над політикою, над боротьбою, над усім. Це—жінчина. Ні, жінчина звучить вульгарно. Абстракція жінчини. Ні, і не абстракція.

МОСЯ

— Може екстракція?

АНТОНЬЙО

— Глупо. Ідеал жінчини! Отак би йшов за нею, куди вона, туди й я...

ОЛЕНА

— І далеко б зайшов?

МОСЯ

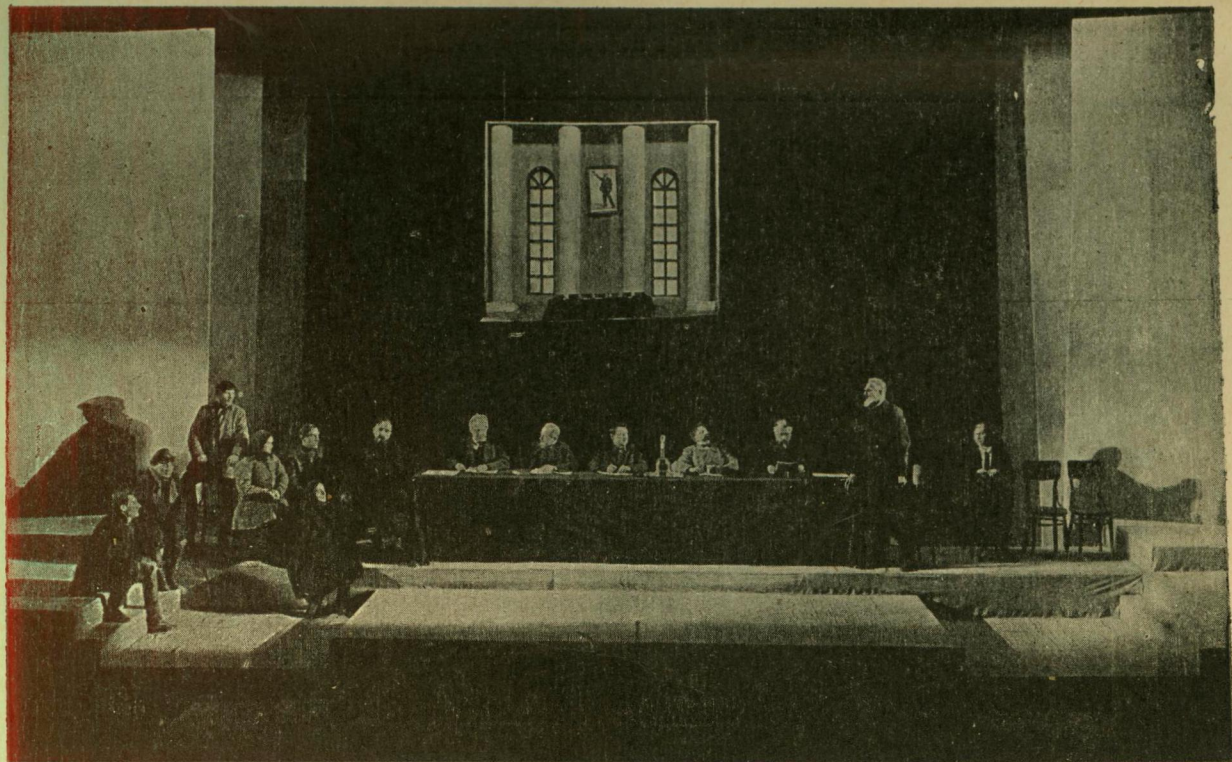
— Зовсім недалеко: вона б поклікала міліціонера, і нап! Антоньйо зайшов би в район.

ГРИЦЕНКО

— А друга просто по морді дасть.

ГРУШКІНА

— Скажіть, яка суворість. (*Прядонула очима на Тереня, що не звертає на неї ані якісінької уваги*).

Театр ім. І. Франка;
Київ

„Кадри“. Картина п'ята. Ставлення Нар. Арт.
Респ. Г. П. Юри. Оформл. Худож. Б. Р. Брдмана

„Театр Революції“
Одеса

„Кадри“. Картина п'ята (Епізод з Котьом). Ставл. Засл. Арт. Респ.
М. С. Терещенка. Оформл. Засл. Худ. Респ. А. Г. Петрицького

МОСЯ

— Доволі. Що це за тема: дівчата. (З викликом глянувши на Олену). Терпіти їх не можу.

ОЛЕНА

— Он як!

МОСЯ

— А що ж мені залишається робити?

Сміх.

10

ТАРАС та ПРЯДКА біжать згорі.
Тарас ще здалеку розмахує руками й
гукає:

— Збирайтеся! Чого стоїте? Складайте гардероби! В'яжіть
кншги! Зніміть із гачка мої зимні штани!

ПРЯДКА

— У похід!

ВСІ

— Тарас! Прядка!

ТЕРЕНЬ

— Що трапилося?

ОЛЕНА

— Приміщення?

ТАРАС урочисто.

— Гур! то! жи! ток!

ВСІ

— Гуртожиток!!?

МОСЯ

— Тарасе! Ти ж геніяльний!

ПРЯДКА

— А я?

МОСЯ

— Ну, ти... Ти ж член комсомолу, конешко.

ТАРАС

— Ось! (*Переможно трусить папірцем*). Ось! Машинкою друковано і хемічним олівцем підписано! Здоров, Пероне! Сам голова Кубуча поплював і на мокрому розписався. Здрастуй, Варко. В новий гуртожиток пролетарського студентства ордер номер 134! Ось він, номер 134-й! Здрастуйте, товаришко Олено! Ось він! негайно збирайте багаж. Тю! й Катря тут!.. бо розхапають житлоплощу по всіх кутках...

ТЕРЕНЬ

— Та невже ордер? Дай сюди. Справді ордер. Браточки! Перемога. Тепер заживемо. Тепер не страшно. Технологія, мінералогія, геологія...

ОЛЕНА

— Зоологія...

МОСЯ

— Біологія...

ТАРАС

— І ембріологія!

ТЕРЕНЬ

— Все переможемо. Навіть спротивленіє матеріалів! Хай живе гуртожиток!

ВСІ

— Хай живе гуртожиток!

ТЕРЕНЬ

— Антонійо, тобі сподобалась ця пора:—лізь—тягни багачло.

МОСЯ

— Куди? Він без протигаза. Я в одну мить. (*Влазить у нору і викидає звідти речі*). Хапайте: раз!

ВСІ

— Раз! Два!

МОСЯ

— Тарасові штани—три!

ХЛЮПЦІ

— Штани квартирмейстра—дайоп!

11

ШПАК повертається згори. Підійшов,
зупинився.

— Ослобоняєш? Замети після себе, щоб було чисто. Я люблю чистоту.

МОСЯ

— Проходь, юношо. Тут тобі нема чого робити. У нас секрети.

ШПАК

— Гляди, бо я дам тобі секрета. Замети після себе, говорю тобі. *(Пішов, насунувши кашкета)*. Секрети...

12

ТЕРЕНЬ

— Бачили типа?

ВСІ

— Да-а-а.

ОЛЕНА

— Такого краще не зачіпай. Мосю, давай далі!

МОСЯ

— Неорганічна хемія—чотири!

ВСІ

— Дайоп!

МОСЯ

— Партизанський чайник—п'ять!

ТАРАС

— Мій вірний товариш! Дайоп!

13

КОТЯ йде згори. Ще здалеку помітив, що робиться щось незвичайне. Підходить і мовчки дивиться. В руках—помідори і шмат чорного хліба. Руки йому затремтіли, голос наче вломився.

— Чого викидаєте?

Всі зупинилися. Стало раптом жерел
усіма питання: «А як же Котю?»

ОЛЕНА

— Котю.

КОТЯ

— Я Котю, а ви—тьотя. Кудю ж це ви моїх кватірантів?

ОЛЕНА

— В гуртожиток, Котю. Розумієш?

КОТЯ

— В натурі. Значить, залишайся, Котю, з вуркаганами?

ОЛЕНА

— А знаєш що?

КОТЯ не слухав:

— Тожі кватіранти... когті рвуть. А я вам шямовки при-
ніс. Думав... *(не витримав, одвернувся і заплакав)*. Ах, ви..
сволочі...

Всі стоять, похнюпились.

ТЕРЕНЬ

— Олено, бери справу на себе.

ОЛЕНА

— Гаразд. Хочеш, Котю, жити?

КОТЯ

— Та-а... у приюті кукать? Не хочу!

ОЛЕНА

— Зовсім не те.

КОТЯ

— Заманюстє. Не підю.

ОЛЕНА

— Нікуди я тебе не заманю. Залишайся покищо тут, а за кілька днів—тонай до мене. Поговоримо.

КОТЯ

— Поговорить можна. Шьо мені, жялко? Натє, шямовку. Рубайте.

ТАРАС

— Хлонці, не знаю, як у вас, а в мене вже чомусь апетит з'явився. І що воно за знак, що кожного дня хочеться їсти? Чи клімат такий, чи що?

ВСІ

— Та давай, не розбалакуй!

І миттю з'їли гарчі.

ОЛЕНА

— А тепер, прощай, Котю. Надумаєш—приходь. Дай лапу.

КОТЯ

— Вона грязна.

ОЛЕНА

— Нічого. Отак. Значить, приходь.

ТЕРЕНЬ

— Знай, ми—товариші. *(Тисне руку)*.

ТАРАС

— Виручив, братишко. Може й ми тебе колись виручимо.

АНТОНЬО

— Прощай, незалежний ні від яких умовностей, вільний, як птиця, Котю!

КОТЯ

— Вона грязна...

НЕРОНОВ

— Життя. От у чім суть. Н-да. (*Тисне руку*).

ТЕРЕНЬ

— Правильно. Нероне, життя. Воно буде для нас, якщо ми його завоюємо і переробимо на свій кшталт. І переробимо. Значить, не дреф, браточки, підтягай животи і слухай команду.

Хтось почав, і всі підхопили:

На світі немає щори веселіш,
як наші студентські роки,
Пливи, корабель наш, у далі ясні.
у далі ясні та широкі.
Корабель наш бєль,
пристань — гуртожиток!
Житок, житок,
наш прожиток —
за копійку вдень!

Ми смерть переможемо в одвертій борні,
філософу з нами — морока.
Пливи корабель наш, у далі ясні.
у далі ясні та широкі.
Корабель наш бєль і т. д.

ТАРАС командує.

— Пішуйсь! (*Узяли речі. Вишикувались*). На-а позиції пролетарської науки... бі-і-вуак у гуртожитку... кро-о-ком! рруш!!!

Пішли.

14

Котя довго дивиться їм услід. Забри-
ніли сльози. Витер рукавом очі, губу
закусив. І мимохідь, тихо рушив за
ними.

ЗАВІСА.

ДІЯ ДРУГА.

IV МІЛЬЙОНИ.

1923 рік.

Сувора зима в гуртожитку. Холодна зима. Студенти не роздягаються, так і живуть, так і науки студіюють, так і сплять—одягнені у все, що в них є, геть аж до рукавиць.

1

СМОЛА, не відриваючись від газети.

— Курс радянського карбованця продовжує падати.

ДРУГИЙ

— Але температура зате стоїть постійна.

ТРЕТІЙ

— Сьогодні скільки ступнів?

*ДРУГИЙ

— За Реомюром—15, за Цельсієм—19, за Фаренгейтом — 35 нижче від нуля.

РЯБОШАПКА

— Тітка моя завжди мені казала: тримай черево в голоді, голову—в холоді, а ноги—в теплі, проживеш сто літ на землі. Отож, скинь башлик з голови і закутай ноги.

ДРУГИЙ

— Навіть такий обиватель, як ти, може порадити іноді щось путнє. (Робить так, як йому порадив Рябошапка).

СМОЛА з газети.

— Пуд дров коштує один мільйон дев'яност тисяч карбованців.

ТАРАС

— К чортовій матері! Я більше не можу. Я замерзаю.

НЕРОНОВ

— Роби гімнастику.

СМОЛА

— Фунт картоплі—сто п'ятдесят тисяч карбованців.

НЕРОНОВ

— Н-да. Суть не в карбованцях, а в товарному індексі. А виникнення ідеї товарного індексу забігає в далеке минуле, аж до XVII сторіччя, коли зробили першу спробу виміряти вартість грошей через порівняння товарних цін у різні періоди. Отже не можна брати фунт картоплі ізольовано від історичного минулого і від нашого сьогодення життя.

СМОЛА

— Яйця—сто тисяч карбованців штука. Десяток—один мільйон карбованців.

ТАРАС схопився.

— Годі! Не можу. Що хоче робить, а я не можу.

* СМОЛА

— Слабодух. А ще партизан. Ти мусиш іншим давати приклад, а ти замість того підриваєш ентузіазм пролетарського студентства.

ТАРАС

— А ти не вчи мене, шевська смола! Ти, може, під маминю спідницею сидів, коли я власть завойовував, а теж учить...

СМОЛА

— Почім знать? Може, й не сидів. Може не менш за тебе активно бився. І зараз духом не занепадаю, а ти... *(З газети)*. Цікаво! Фунт цибулі—двісті тисяч. Фунт цибулі. Оце я розумію. Ну, мені треба на засідання. Киснути ніколи. *(Вийшов)*.

2

РЯБОШАПКА

— Тітка мені казала: Хомко, як буде погано, приїзди краще додому. І от я й не знаю. Держався, держався, а далі не

вдержу. Мабуть таки покину. Бо немає рації. Отак тут і пропадеш.

ТАРАС

— Тітка? Тьху, чорт. Тітка...

З

Вбігає ПРЯДКА:

— Товариші! Є новина. Більше того: є закурити.

ГУРТОЖИТОК

— Закурити? Де? Прядко!

ПРЯДКА показує собі на похову.

— Тут. У шапці.

ГУРТОЖИТОК

— У шапці? Давай!

ПРЯДКА

— Почекайте. Цигарки конфісковані у Петі Юрженка. Конфісковані за неетичний спосіб, яким він їх настріляв. Розумієте? Іде Петя Юрженко на базар. Підходить Петя Юрженко до спекулянта. Табачок?—питає Петя.—Табачок, — відповідає спекулянт.—А по чім?—По тім то.—Ага. І крутить Петя Юрженко цигарку. Пробує. Скрутив, закурив.—Ні,—каже, дуже міцний. І пішов Петя далі. А цигарку—в кишеню. Підходить до другого, знов пробує.—Ні, дуже легкий. І далі, а цигарку знов у кишеню. У третього—кислий, у четвертого—гіркий, у п'ятого—дорогий. І от дивіться. *(Скинув шапку, показав)*. Тринадцять цигарок настріляв, шпана позапартійна.

ХЛОПЦІ

— Давай! Хай живе Петя Юрженко і Микола Прядка! Давай!

ПРЯДКА

— «Хай живе» не допоможе. Закурити дам тому, хто піде зараз зі мною, куди я скажу, хоч і на край світа.

ХЛОПЦІ

— Чорт його бери! Давай!

ПРЯДКА

— Слухайте ж. Ви сидите тут, мерзнете і нічого не знаєте, що робиться на світі...

ГУРТОЖИТОК

— А що таке? Що трапилось?

ДРУГИЙ

— Ллойд Джордж повісився?

ПРЯДКА

— Ще краще! Дрова привезли!

ГУРТОЖИТОК

— Дрова? Не може бути!

ПРЯДКА

— Факт! Зараз же всі на двір—скидати.

ГУРТОЖИТОК

— Дрова! Теплова енергія! Хай живуть дрова! Хай живе фунт цибулі за двісті тисяч. *(Всі вибігають з кімнати).*

4

Назустріч—КАТЕРИНА ГРИЦЕНКО.

Затримала Тараса.

— Сідай. Тарасе. Маю тобі дещо сказати.

ТАРАС

— Катрусе! Дрова!

КАТЯ

— Де дрова? Ніяких дров. Слухати більше не хочу. Сами скоро дровами станемо. Як собі знаєш, а я їду в село.

ТАРАС

— Ти здуріла?!

КАТЯ

— Здурієш тут. Професор таке говорить на лекції, що в голові макітриться, нічого не розумієш, сидиш, як довбня. А

він ще навмисне закручує. От закручує, закручує, щоб незрозуміліш було. Прийдеш до дому—замерзавш. Сядеш писати—в руки зашпори заходять. Книжку прочитати—немає книжки: торбу грошей треба на книжку. Та це така наука? А хай воно скажиться. Не світить нам учитися, от і все. Терень уже застудився, плеврит схопив. Та це щоб і тобі так було?

ТАРАС

— Так Терень же встав уже. Дурна ти.

КАТРЯ

— От і дурна. От і я так кажу: професор лекцію читає, а я не розумію. *(Мало не плаче)*. Кіюда... звісно шкода... але поїду. Ти zostaвайся... Значить нам не судилось... Поїду... А ти zostaвайся... Прощай... *(Щоб не зайтись плачем перед Тарасом, вибігла Катря з кімнати)*.

5

ТАРАС відхнув.

— Ех, діла. *(Сів до столу, розгорнув книжку, знову згорнув її, лягнувши пальтурками)*. Не везе на культурному фронті... *(Починає складати свої речі)*. Діла...

6

Увійходить МОСЯ:

— Діла, Тарасе! Та ще які діла. Тереня немає?

— Нема.

— Ти розумієш, яка штука? Поїхали ми в залізничні майстерні. Олена Черета, я і ще кілька товаришів. Там у нас гуртки. А тут—засідання стипендкому разом з курсомом. Приїхав звідити, а засідання стипендкому оце допіру відбулося. І що ж ти думаєш? Відмовили Бондареві й Катрі Гриценковій, а дали Тихонлюєві. Ти розумієш? Наймитам відмовили, а Тихонлюєві дали! Стипендія розкішна! П'ять фунтів борошна з висівками, пляшка свиріп'яної олії і талони в АРА.

— Що? Катрі? і Бондареві? Значить, наших затирають?

— Факт. І знаєш, хто це зробив? Смола зробив. Треба негайно скликати засідання виконбюра, я одвожу його кандидатуру.

— Ну й діла! Це ж куркульська лінія! А я хотів їхати додому. На село.

— Що? На село? Чого?

— Жити. Працювати. Поглиблювати революцію.

МОСЯ помацав йому чоло.

— У тебе температура?

— За Реомюром 19 ступнів нижче від нуля.

— Значить, нормальна. Що ж ти мене купуєш?

— Не купую, а правду кажу. Катря їде, і я хотів. Оце вже її збиратися почав був.

МОСЯ так і сів.

— Факт, що температура.

7

Увійшов РЯБОШАПКА. МОСЯ до нього:

— Слухай, Рябошапко. З ним може говорити тільки ідіот. Нудь ласка, поговори ти з ним. Я зараз... (Вибіг).

8

РЯБОШАПКА

— В чому справа? Чого він на тебе напався?

ТАРАС

— Одчепись ти... тітка!

— От ти кажеш—тітка. А ти знаєш, що ніяких дров нема?

— Нема? Як нема?

— А так, що нема. Прядка просто спровокував нас на суботник. В майстернях прибирати старе залізо—разом з робітниками. Відкидати сніг, чистити подвір'я. І всі, як дурні, хапають лопати. Готуються йти. А дров ніяких нема. От тобі й тітка. Я їду додому.

— Ну, й чорт з тобою і з твоєю тіткою. Я йду на суботник.
— Туди к дільку. Договорилися...

9

Увіходять п'ятеро студентів.

РЯБОШАПКА

— Ось і вони їдуть. Збирайтесь. Чого мнятися? Ідемо й край. Годі...

П'ЯТЕРО

— К чорту. Ми хотіли вчитися, а тут у снігу пропадай, у холоді. Залізо носи.. (Складають речі). Фунт цибулі двісті тисяч...

ТАРАС

— Та ви що? Подуріли всі, чи що? Ну, нехай я був здурів. А ви чого? Це ж... зрив! А, ну вас к чорту! (Виймає свої речі).

10

Увіходить ТЕРЕНЬ.

— Здорові, хлопці. (Мовчанка). Кажу, здорові! (Мовчанка). Що це з вами? Навіщо речі пакуєте?

РЯБОШАПКА

— Ідемо.

ТЕРЕНЬ

— Куди їдете?

ТАРАС

— Ти, Тереню, не сердься, але... тут я винен... Важко, брате, цей Перекоп брати. Захиталися хлопці.

ТЕРЕНЬ підступив до нього, довго нічого не може сказати, капляє стіха.

— Важко? А ти як гадав? Що хтось за нас візьме? (Ногою злегка відсунув кошик). Закрий барахлишко. (До інших). Викладай котрий—у чому річ. Чого злякалися?

ГОЛОС

— Фунт картоплі півтораєста тисяч...

ДРУГИЙ

— І наука трудна.

ТЕРЕНЬ

— Так. Значить, картопля—раз, наука—два. Причини, що й казати, поважні. Так що намазуй, хлопці, п'яти і в куці.

ГОЛОС

— Порядку нема. Дров нема. Республіка несправна. Фунт цибулі двісті тисяч.

РЯБОШАПКА

— І холодно.

ТЕРЕНЬ

— Правильно. І цибулі нема, і фабрики несправні, й машини барахольні, й шахти затоплені водою. Транспорт ні к чорту. Одне слово, погану спадщину дістали від генералів та від петлюр.

ГОЛОС

— Значить, хай підчинить держава, а тоді й...

ТЕРЕНЬ

— Мовчи, саботажнику! Скільки інтелігенції зрадило, не лізло з нами. Ти знаєш? Свою треба. Зрозумів ти? З ким будемо підчиняти? Будувати з ким будемо, державу підіймати, як свої інтелігенції, спеців своїх немає? А ви тікати? Ми завоювали, а ви продавати за картоплю? Виходь, хто тікає!

11.

МОСЯ, ПРЯДКА та всі СТУДЕНТИ,
що приготувалися йти на суботник,
у снігу, з лопатами—стали на дверях, у кімнату навалили:

МОСЯ

— Ось вони. Пишайтеся з цих героїв культури.

ТЕРЕНЬ

— Ну? Виходь, говорю!

Всі стоять мовчки.

ТАРАС підходить до Тереня.

— Ну, доволі. Заскок зайшов був у голову... Винен... Чого там... як по суті, то воно...

ТЕРЕНЬ

— Не передо мною винен—перед робочим клясом. Йому й даси відповідь. (*Трохи дружніше*). Збирайся на засідання факультетської комісії.

ТАРАС

— Єсть, Терені.

ТЕРЕНЬ

— Шкіндере, збирайся. Скажи Череді і всім студпредставникам. (*Зовсім дружньо*). Ех, ви... герої. (*Засміявся. І всі засміялися полегшено, майже весело*).

12

Олена привела Катерину Прищепкову.

ОЛЕНА

— Ну, йди, йди. Сміливіше. Кажки при всіх. Кайся, бо я тебе й знать не знаю.

ВСІ

— Що? Теж?

ОЛЕНА

— Говори.

КАТЯ

— Ну, що?.. ну, чого?.. ну, я, Тарасе, нікуди не їду... і тебе не раю...

ТАРАС радісно.

— А я хіба їду? Та я й не думав! (*Хлопці засміялися, аж лопатами цокнули*).

ТЕРЕНЬ

— А ви?

П'ЯТЕРО

— Ми теж нікуди... помилка...

ТЕРЕНЬ

— Ех, ви... чудаки... Хто це вас настринчив?

ГОЛОСИ

— Та Смола... мільйонами допiк. Дрова—мiльйон. Яiця—мiльйон. Цибуля—двiстi тисяч.

ТЕРЕНЬ

— Смола? Знов Смола? Так. I там Смола, i тут Смола. Розберемось. Пiшли на факультет. А ви—марш, хлонцi, на суботник.

ПРЯДКА

— Заспiвачi, наперед!

ГОЛОСИ

— Єсть! Якої починати?

Вальнули, тiльки гул у коридорi.

13

МОСЯ Тереневi на вiдходi.

— Маю справу. Про стипендком.

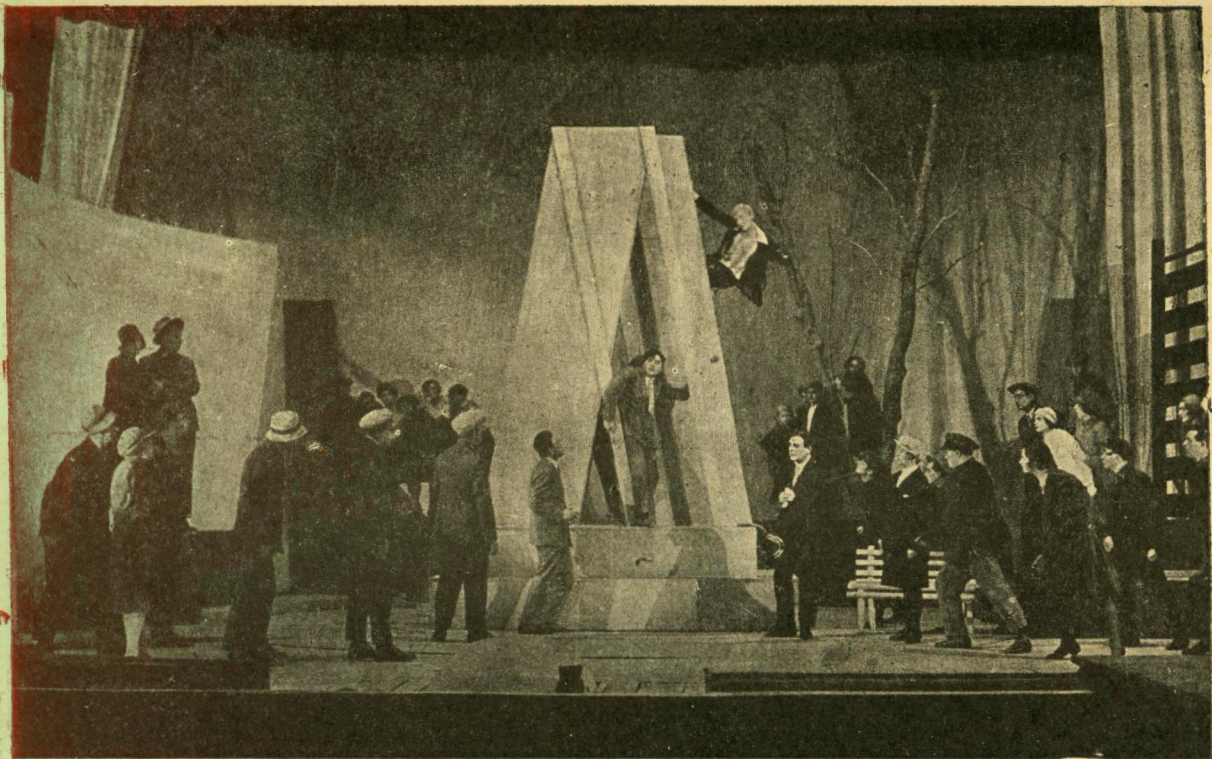
ТЕРЕНЬ

— Давай. Я вже децю знаю. (*пiшли*).

14

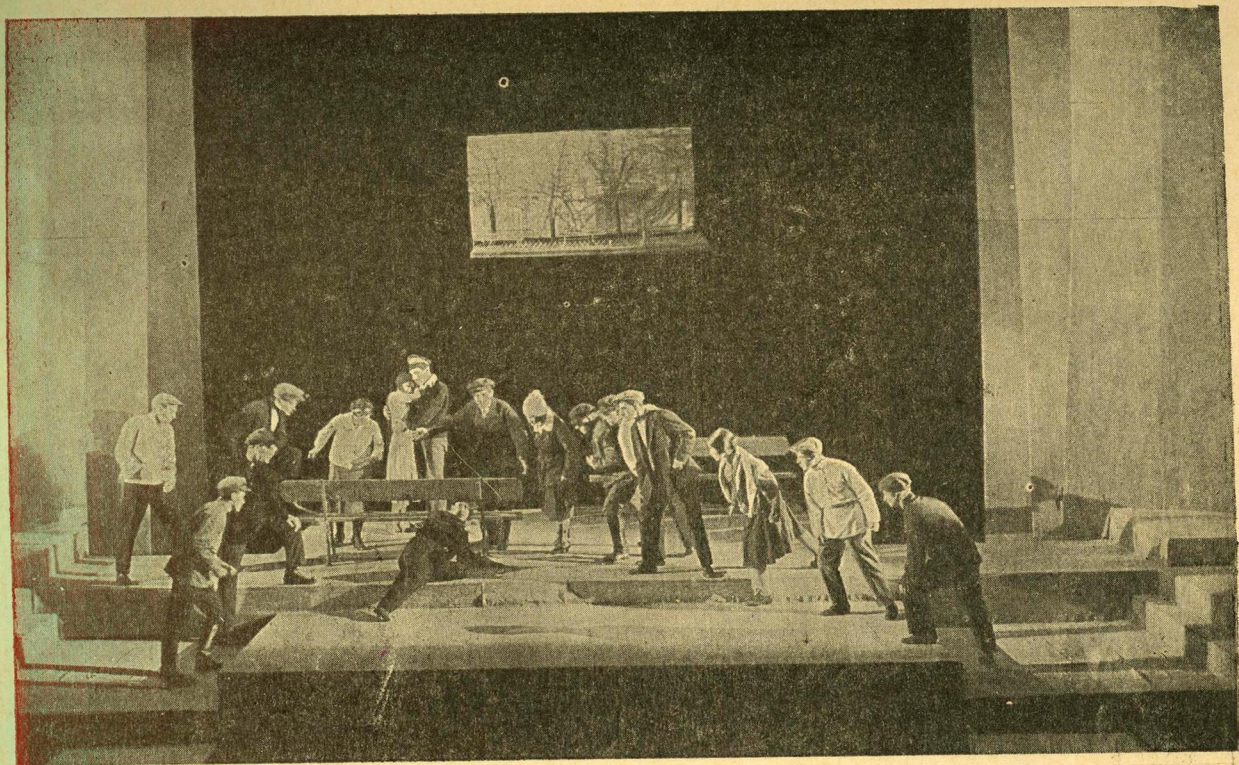
В кiмнатi залишилися тiльки РЯБО-ШАПКА. Вiн пiдходить до своїх речей i починає їх зав'язувати.

— Ну, мене на агiтацiю не вiзьмеш. Тiтка менi казала, як буде погано—приїзди, Хомко, додому. А вiн наливав...

„Театр Революції“
Одеса

„Кадри“. Картина дев'ята („Замикайте коло“). Ставл. Засл. Арт. Респ.
М. С. Терещенка. Оформл. Засл. Худ. Респ. А. Г. Петрицького

Театр ім. І. Франка
Київ

„Кадри“. Картина дев'ята. Ставлення Народн.
Арт. Республ. Г. П. Юри. Оформл. Худ. Б. Р. Брдманя